

חבל נחלתו

היו בעלי החפץ. ובכ"ז נראה שהטענה המכריעה לגבי חכמי ברודי היתה ש'ממוני גבך' וכיצד אתה תקבל את התשלום עבור ממוני שנחסר כאשר היה בידך. וע"כ פסקו ששני שליש מהתשלום יחזור לבעל הבית.

מסקנה

נראה שכיון שהמפקיד יכול לטעון 'ממוני גבך', אע"פ שאינו יכול להוציא בדיינים מן הראוי שמקבל התשלום ישלמו לבעליו.

כלום, ואיך יהיה שייך לבעה"ב, וכן מסיק שם הרב, יעו"ש ודוק".

ח. ונראה שניתן לדמות את המקרה דנן למקרה של האו"ש. בשניהם מקבל תשלום הביטוח מקבל עבור דברים שאינם שלו, אצל האו"ש עבור קנין הגוף אשר שייך למשכיר ואצלנו עבור הפקדון, בשני המקרים שתי הדרכים האחרונות של תוס' ורא"ש אינן יכולות לחייבו בהעברת התשלום לבעל החפץ המקורי. כיון שהביטוח טוען ובצדק 'לאו בעל דברים דידי את', מה גם שמשלמי הפרמיה לא

סימן נז

שכיר שהטעה שכירים על שכרם

לשכר מינימום לפי גיל העובד בתוספת שקל וחצי.
מי משני הצדדים צודק בטענתו?

תשובה

א. לכאורה, על מקרה זה בדיוק דברה המשנה והגמרא בב"מ.
נאמר במשנה בבא מציעא (עה ע"ב):
"השוכר את האומנין והטעו זה את זה – אין להם זה על זה אלא תרעומת". היינו יש להם כעס פנימי על המטעה אבל אין להם עליו ולא על אחרים תביעת ממון.
והגמרא (עו ע"א) דנה על משנה כך:
"חזרו זה בזה לא קתני, אלא הטעו זה את זה דאטעו פועלים אהדדי. (רש"י: "דאטעו פועלים אהדדי – אחד מן הפועלים הטעה את חבריו"). היכי דמי? דאמר ליה בעל הבית: זיל אוגר לי פועלים, ואזל איהו ואטעינהו. היכי דמי? אי דאמר ליה בעל הבית בארבעה

שאלה

מנהל עבודה שהוא עצמו שכיר, תאם עם נערים עבודה בנטיעת כרם. השכר שנאמר להם הוא 20 שקל לשעה, על אף ששכר המינימום הוא 18.5 שקל לשעה.
שכר המינימום במדינה מתפלג לפי הגיל מתחת לגיל שמונה עשרה שנים (בן 18 מקבל כמבוגר). השכר של 18.5 שקל לשעה הוא לבני שבע עשרה עד שמונה עשרה, ויורד לפי גיל הנערים בשקל וחצי בערך לכל שנה.
לאחר העבודה בעל הכרם שילם לכל נער את שכר המינימום כפי גילו בתוספת שקל וחצי לשעה.
הנערים הצעירים משבע עשרה שעבדו בנטיעה תובעים את ההפרש בין מה ששולם להם לעשרים שקל כפי שנאמר להם. לעומת זאת בעל הכרם ששלח את מנהל העבודה לשוכרם טוען: התחייבתי

חבל נחלתו

מכ"סו. (וי"א אם כל הפועלים אינן נשכרים רק בארבע, הבעל הבית נותן לשליח כפי מה שההנהו) (טור ס"א ועיין בב"י). **ואם אמר להם: שכרכם על בעל הבית, נותן להם בע"ה כמנהג המדינה. היה במדינה מי שנשכר בשלשה ומי שנשכר בארבעה, אינו נותן להם אלא שלשה, ויש להם תרעומת על השליח.** במה דברים אמורים, כשאין מלאכתן ניכרת; אבל אם היתה מלאכתן ניכרת והרי שוה ארבעה, נותן להם בעל הבית ארבעה, שאילו לא אמר להם שלוחו ארבעה לא טרחו ועשו שוה ארבעה".

ואף כאן מנהג המדינה הוא לפי שכר מינימום על פי גיל העובד, וא"כ לכאורה יש להם רק תרעומת על מנהל העבודה שהטעה אותם על שכרם. (למשמעות תרעומת עי' בספרי חבל נחלתו ח"ח עמ' 378).

ג. אולם נלענ"ד שכאן הדין שונה.

השכר על עבודת פועל נקבע בדר"כ עם שוכר הפועלים, והוא נקבע לפי מנהג המדינה באותה עבודה. וא"כ צריך להבין מדוע המדינה קבעה שכר מדורג לפי גיל הפועל. נראה שהעומד מאחרי ההגיון של שכר מינימום לפי הגיל הוא שקטן כושר עבודתו נמוך יותר, ולכן ההספק בעבודה או טיב העבודה נמוך יותר.

כמו"כ ברור שאם התנו מלכתחילה על שכר שונה לפי גיל העובד, כל אחד שהסכים לתנאים הללו קיבל עליו, ואינו יכול לטעון עבדתי כמו חברי, ומדוע אקבל פחות משום שסבר וקיבל. השאלה עולה במקום שלא התנו ולא נאמר שהשכר יהיה לפי גיל הפועלים. שם צריך לבדוק האם לגיל יש משמעות או לאו.

ביחס לשכירות הנוכחית – נטיעת כרם, נשכרו לה נערים גדולים וקטנים, וצריך

(רש"י: "בארבעה זוהי – ליומא"). ואזיל איהו אמר להו בתלתא – תרעומת מאי עבידתיה? סבור וקביל! אי דאמר ליה בעל הבית בתלתא, ואזיל איהו אמר להו בארבעה, (רש"י: "ואמר להו בארבעה - ולערב לא נתן בעל הבית אלא שלשה"). היכי דמי? (רש"י: "היכי דמי – דתרעומת יהיה להן ולא יותר"). אי דאמר להו שכרכם עלי – נתיב להו מדידה! דתניא: השוכר את הפועל לעשות בשלו, והראהו בשל חבירו – נותן לו שכרו משלם, וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שההנהו. – לא צריכא, דאמר להו שכרכם על בעל הבית. ולחזי פועלים היכי מיתגרי? (רש"י: "ולחזי פועלים היכי מתגרי – אי מתגרי בארבעה - על כרחיה דבעל הבית נתיב ארבעה, דהא קתני נוטל מבעל הבית מה שההנה אותו, ואף על פי שלא צוהו, והרי ההנה אותו בכך, ואי מתגרי בשלשה – מאי תרעומת איכא?") – לא צריכא, דאיכא דמתגר בארבעה ואיכא דמתגר בתלתא. דאמרו ליה: אי לאו דאמרת לן בארבעה – טרחינן ומתגרינן בארבעה".

המקרה הדומה למקרה שלנו הוא שבעה"ב שלח פועל לשכור לו פועלים והוא אמר לו בשלשה והפועל אמר להם ארבעה וכולם ידעו שהמשלם הוא בעה"ב, ובמקרה זה אין להם על הפועל ששכרם אלא תרעומת מפני שידעו שאמירתו אינה קובעת, וציפו לקבל ארבעה ויש המשתכרים אך שלשה. אף כאן נאמר להם שיקבלו עשרים שקל לשעה אבל בפועל קבלו פחות – לפי גילם.

ב. וכך פסק בשולחן ערוך (ח"מ סי' שלב ס"א): "אמר לשלוחו: צא ושכור לי פועלים בשלשה, והלך ושכרן בארבעה, אם אמר להם השליח: שכרכם עלי, נותן להם ארבעה, ונוטל מבעל הבית שלשה, ומפסיד אחד

שזה ארבעה". ובמקרה הנוכחי מלאכתם ניכרת, וכיון שנאמר להם שיקבלו כגדולים ועשו כמו הנערים הגדולים אין זה ראוי שיתנו להם לפי גילם.

ה. ולכאורה בעה"ב יכול לבוא בטענה על מנהל העבודה ששכרם – מדוע חייבתי יותר ממה שהייתי מתחייב מעצמי. ונראה שלכך מתייחס ערוך השולחן (ח"מ סי' שלב ס"ג): "וזה שאמרו דכשיש נשכרים בג' אין נוטלין אלא ג' זהו כשאין מלאכתן ניכרת לאחר המלאכה כגון ששכרן לחפור ונתמלא מים דאין יכולין לעמוד עתה על המלאכה, אבל אם המלאכה ניכרת ורואין ששורה ד' נגד שארי פועלים שעושים מלאכות כאלו נותן להם ד' אף כשכולם נשכרים בג' [שם] כיון שבאמת שורה יותר ואנע"ג דאם הבעה"ב בעצמו היה שוכרן בג' לא היו נוטלים יותר אף בכה"ג מ"מ בזה שהשליח אינם יכולים לומר שאלו לא הם לא היו טורחים לעשות כן והיו עושים ככל הפועלים, ואף שאין לבעה"ב לסבול מה שהשליח עשה שקר מ"מ הא עכ"פ השליחות נתבטלה וכעושים מעצמם דמי והרי עשו לו מלאכה ששורה ד'..."

היינו, כיון שהשליח טעה והטעה את הפועלים עקר שליחותו, והפועלים נחשבים כיורדים שלא ברשות, ולכן נוטלים לפי טיב העבודה שעשו ולא לפי מה שנקבע עימם.

ו. אולם כאן בעל הכרם הוסיף משלו תוספת לגדולים שקל וחצי לשעה (משמונה עשרה וחצי לעשרים), ולכן הגדולים (מעל גיל שמונה עשרה) יכולים לטעון: כך נקבע עמנו, ולכן מן הראוי שיקבלו כפי שנקבע עימם. אולם הקטנים שלגביהם נעקרה שליחותו של בעל הכרם, צריך לדון על

לבדוק האם ההספק וטיב העבודה של הקטנים בגיל באמת נמוך מהגדולים, או שבעבודה זו אין הבדל ביניהם. אם אמנם יש הבדל בהספק ובטיב העבודה בין גדולים לקטנים, הבדל השכר בין גדולים לקטנים צודק. אולם אם אין הבדל בין גדולים לקטנים אין סיבה לשלם להם שכר פחות מהגדולים, שהרי הם עבדו כמו הגדולים, התנו עימם כמו הגדולים, ומדוע אלו יקבלו יותר ואלו פחות!?

ד. נראה שניתן להוכיח קביעה זו מלשון הגמרא: "ולחזי פועלים היכי מיתגרי?" עליה פרש רש"י: "ולחזי פועלים היכי מתגרי – אי מתגרי בארבעה – על כרחיה דבעל הבית ניתיב ארבעה, דהא קתני נוטל מבעל הבית מה שהנהגה אותו, ואף על פי שלא צוהו, והרי הנהגה אותו בכך, ואי מתגרי בשלשה – מאי תרעומת איכא?"

היינו הגמרא מקשה מה זה משנה מה נאמר, נדון לפי הנהוג במדינה בשכר הפועלים, ואין זה משנה אם בעה"ב ביקש לשכרם בפחות, הלא סו"ס כך נשכרים כל הפועלים, ואם כן לא היה מוצא בפחות. הטעם שהשכר של הפועל נקבע לפי הנהוג במדינה ולא לפי מה שהטעו אותו, הוא מצד שהשליח שהטעה אותם עקר את שליחותו שהרי נאמר לו לשכור בפחות והוא שכרם ביותר. וא"כ תביעתם מבעה"ב היא משום שהינו אותו, וכיון שכך נשכרים פועלים הרי בעה"ב נהנה מהם בארבעה ועל כן צריכים לתת לו ארבעה.

וכן נראה להוכיח מלשון השו"ע: "במה דברים אמורים, כשאין מלאכתן ניכרת; אבל אם היתה מלאכתן ניכרת והרי שורה ארבעה, נותן להם בעל הבית ארבעה, שאילו לא אמר להם שלוחו ארבעה לא טרחו ועשו

חבל נחלתו

ביניהם, ועוד משום כדי להפיג את תרעומתם שסו"ס היא מוצדקת, שכן נאמר להם שיקבלו עשרים שקל.

מסקנה

אם טיב העבודה של הקטנים הוא כמו של הגדולים, כיון שהותנה עימם שכר של גדולים, הם זכאים לשכר מינימום של גדולים, ולגבי התוספת של בעל הכרם צריך לבדוק מצד מה היא ניתנה, מנדבת לב או מצד קושי העבודה. אעפ"כ לפנינו משהו"ד מן הראוי שתשולם לקטנים התוספת כמו של הגדולים ויקבלו שכר שווה לגדולים במלואו.¹

טיב מלאכתם. אם עשו מלאכה כמו הגדולים בהספק ובטיב, עדיין צריך לדון מצד מה התוספת שהוסיף בעל הכרם לפועלים. אם התוספת היא מצד קושי המלאכה, זכאים הקטנים לתוספת כמו הגדולים שהרי דנים עפ"י העבודה שעשו. אולם אם התוספת היא מנדבת לבו של בעל הכרם, הקטנים אינם יכולים לתבוע את התוספת ומגיע להם שכר המינימום של גדולים.

ז. ואעפ"כ אם באמת ההספק והטיב של העבודה שוים בין גדולים לקטנים, נראה לענ"ד שיעשה טוב בעל הכרם אם ישלם לגדולים ולקטנים בשווה ויעשה לפניו משורת הדין, ראשית כדי לא להטיל קנאה

סימן נח

חיוב נהג שנשפך לו שמן על הכביש

לפי שמואל, אב נזיקין בור. את השמן הוא לא שפך בכוונה אלא באונס, וכמובן הוא מפקיר אותו ואינו מתכוין לזכות בו. ולכן צריך לדון מה דין מפקיר בורו מחמת אונס.

פסק הטור חו"מ (סי' תיב): "מי שהיה טעון כד ונתקל ונשבר הכד והזיק לאחרים בשעת נפילה פטור דנתקל לאו פושע הוא. לפיכך אם לאחר שנחזו שברי הכד בארץ הוזק בהם אדם או שהוחלק במים שנשפכו מן הכד **פטור מדיני אדם דהוה ליה מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס** וחייב דיני שמים

שאלה

לנהג מישראל נשפך שמן על הכביש כתוצאה מקלקול במכוניתו. נהג אחר החליק במכוניתו בשמן ונתקע במכוניתו במעקה בטיחות. הנהג ונוסעיו נפצעו והמכונית נזקה. האם הנהג ממנו נשפך השמן חייב בנזקי המכונית שהחליקה?

תשובה

א. שמן שנשפך על כביש ציבורי הוא

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: צ"ע לענ"ד האם יש מקום לחלק בין אם היה בעה"ב יכול להשיג פועלים זולים או לא. כי אם הי' יכול להשיג פועלים זולים אולי יכול לטעון לשלוחו: לתקוני שדרתיך ולא לעיוותי.